

Princíp najužšej väzby v kolíznom práve

Sisák, E.*

SISÁK, E.: Princíp najužšej väzby v kolíznom práve. Právny obzor, 105, 2022, č. 1, s. 48 – 70. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2022.1.04>

The closest connection principle in conflict of laws. The closest connection principle has dominated European conflicts law for around two hundred years. Yet the (Czecho-)Slovak scholarship fails to explicitly address this topic in adequate depth not only in university textbooks, but also in scientific writing. Without any theoretical foundations to work with, it is of little surprise that the Slovak conflicts code – Act No. 97/1963 Coll. on private international and procedural law (PIL Act) treats the closest connection principle in a rather confused manner. Against this background, the ambition of this paper is to serve as an introductory, but still rather complex treatise on the mentioned principle. We structure the text into two parts. In the first part, we clarify the meaning of the closest connection maxim. Afterwards, we confront it with other related notions of conflicts law on the one side and with concurring values on the other. We conclude the first part by unravelling the relationship between the PIL Act and the closest connection principle. In the second part, we focus on conflicts of law tools designed to strengthen the fulfilment of the said principle when dealing with more or less atypical cases. On this note, we discuss the usage of the closest connection directly as a connecting factor in conflicts rules. Finally, we pay attention to the so-called escape clause.

Key words: conflicts of law, the closest connection principle, conflicts justice, Act No. 97/1963 Coll.

Úvod

Popri medzinárodnej právomoci a uznani a výkone cudzích rozhodnutí je kolízne právo jednou z pilierových oblastí medzinárodného práva súkromného. Poslaním kolíz-

* JUDr. Ľuboslav Sisák, doktorand, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Ústav medzinárodného práva a európskeho práva.

** Predkladaný článok bol vypracovaný na základe autorovho výskumu pri písaní rigoróznej práce s názvom Princíp najužšej väzby v súčasnom medzinárodnom práve súkromnom, ktorú autor obhájil 16. marca 2021. V článku sú skrátené citované tieto cudzie právne predpisy medzinárodného práva súkromného (ďalej ako „zákon o medzinárodnom práve súkromnom“, skrátené „ZMPS“) publikované v periodiku „Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht“ (ďalej „RabelsZ“), ako aj „Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts“ (ďalej „IPRax“): Bulgarien, Gesetzbuch über das Internationale Privatrecht vom 4. Mai 2005. In RabelsZ. Band 71, 2007, s. 457 – 493 („bulharský ZMPS“); Montenegro, Gesetz von Montenegro vom 23. 12. 2013 1 über das internationale Privatrecht, Službeni list Crne Gore, 9.1.2014 Nr. 1. In IPRax. Heft 6, 2014, s. 556 – 572 („čiernohorský ZMPS“); Gesetz der Volksrepublik China über die Rechtsanwendung auf Zivilbeziehungen mit Auslandsberührung. In IPRax. Heft 2, 2011, s. 199 – 202 („čínsky ZMPS“); Holandský uvádzací zákon k 10. knihe občianskeho zákonníka. Niederlande, Gesetz vom 19. Mai 2011 zur Feststellung und Einführung von Buch 10 (Internationales Privatrecht) des Bürgerlichen Gesetzbuchs. In: RabelsZ. Band 78, 2014, s. 615 – 665 („holandský UZOZ“); Gesetz über das Internationale Privatrecht der Republik Kroatien. Narodne novine 12. 10. 2017 Nr. 101. In IPRax. Heft 4, 2019, s. 353 – 362 („chorvátsky ZMPS“); Ungarn, Gesetz Nr. XXVIII von 2017 über das Internationale Privatrecht. In IPRax. Heft 3, 2018, s. 306 – 323 („maďarský ZMPS“); Ley 61 de 7 de octubre de 2015, que subroga la Ley de 2014, que adopta el Código de Derecho Internacional Privado de la República de Panamá, Gaceta Oficial Digital (G.O.Dig.) Nr. 27885-A vom 8. 10. 2015. Nemecký preklad. Panama, Gesetzbuch des internationalen Privatrechts vom 7. Oktober 2015. In RabelsZ. Band 82, 2018, s. 136 – 172 („panamský ZMPS“); Gesetz der

neho práva je určovanie rozhodného práva pre súkromnoprávne vzťahy s cudzím prvkom. Doktrínálne východiská tejto vetvy medzinárodného práva súkromného sa počas histórie menili. Od antiky do vrcholného stredoveku sa zásadne odmietala myšlienka, že by súd mal za istých okolností posudzovať cezhraničné veci cudzím právom, a uprednostňovalo sa použitie *lex fori*. Od vrcholného stredoveku začala kolíznemu právu dominovať tzv. štatutárna teória. Výraznejšie náznaky dogmatického odklonu od tejto teórie sa začali objavovať až na prelome 18. a 19. storočia, a to predovšetkým v germánskej jurisprudencii.¹ Skoncipovala sa tu myšlienka, že úlohou kolízneho práva je vyhľadať ten právny poriadok, ktorému právny vzťah podľa vlastnej povahy patrí alebo ktorému je podrobený.² Pre každú kategóriu právnych vzťahov sa má nájsť ich „sídlo“.³ Reakcia odbornej verejnosti na tento nápad bola prevažne pozitívna a vznikla nemalá iniciatíva pracovať na jeho zdokonalení. Počas 19. storočia tak došlo k precizovaniu načrtnutej idey a zhruba ku jeho koncu sa aj zavŕšilo jej formovanie. Výsledkom bol vznik fenoménu, pre ktorý sa vžilo označenie „princíp najužšej väzby“. Podľa tohto princípu sa majú cezhraničné súkromnoprávne vzťahy spravovať právnym poriadkom, s ktorým sú najintenzívnejšie prepojené. Faktormi, ktoré sú zohľadňované pri hodnotení tejto prepojenosti, sú všetky relevantné geografické, subjektívne a objektívne činitele. Princíp najužšej väzby v tomto chápaní sa stal vedúcou hodnotou moderného vnútroštátneho aj nadnárodného kolízneho práva a je ňou dodnes. Zatiaľ čo mnohým iným európskym krajinám je

Republik Polen vom 4. 2. 2011: Das Internationale Privatrecht, Dziennik Urzędowy Nr. 80, Pos. 432. In IPRax. Heft 6, 2011, s. 609 – 616 („poľský ZMPS“); Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (ZMZPP), Uradni list Republike Slovenije vom 13. 7. 1999 Nr. 56 Pos. 2651, S.7053. Nemecký preklad. In RabelsZ. Band 66, 2002, s. 748 – 766 („slovenský ZMPS“); Das türkische Gesetz Nr. 5718 über das internationale Privatrecht und Zivilverfahrensrecht vom 27. 11. 2007. In RabelsZ. Band 74, 2010, s. 418 – 434 („turecký ZMPS“). Vychádzajúc z aktuálneho znenia v príslušnej zbierke zákonov skrátené citujeme: zákon č. 91/2012 Sb. o medzinárodnom právu súkromném („český ZMPS“); Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. September 1994 (BGBl. I S. 2494; 1997 I S. 1061) („EGBGB“); Gesetz vom 19. September 1996 über das internationale Privatrecht (IPRG), Liechtensteinisches Landesgesetzblatt, Jahrgang 1996 Nr. 194 ausgegeben am 28. November 1996 („lichtenštajnský ZMPS“); Bundesgesetz vom 15. Juni 1978 über das internationale Privatrecht (IPR-Gesetz), BGBl. Nr. 304/1978 („rakúsky ZMPS“); Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG) vom 18. Dezember 1987, AS 1988 1776 („švajčiarsky ZMPS“); Legge 31 maggio 1995, n. 218. Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato („talienský ZMPS“); Gesetz über die Anwendung des Rechts auf internationale zivil-, familien- und arbeitsrechtliche Beziehungen sowie auf internationale Wirtschaftsverträge, Rechtsanwendungsgesetz, 5. Dezember 1975 („ZMPS bývalej Nemeckej demokratickej republiky“). Napokon skrátené citujeme aj tieto právne predpisy Európskej únie: nariadenie č. 593/2008 („Rím I“); nariadenie č. 864/2007 („Rím II“); nariadenie č. 1259/2010 („Rím III“); nariadenie č. 2016/1103 („Rím IVa“); nariadenie č. 2016/1104 („Rím IVb“); nariadenie č. 650/2012 („Rím V“); Haagsky protokol z 23. novembra 2007 o rozhodnom práve pre vyživovací povinnosť, publikovaný ako Rozhodnutie Rady z 30. novembra 2009, Ú. v. EÚ L 331/17, 16. 12. 2009 („Haagsky protokol o výživnom“).

¹ Ide hlavne o nasledujúce diela: SCHAEFFNER, W. *Entwicklung des internationalen Privatrechts*. Verlag Johann David Sauerländer : Frankfurt am Main, 1841; WÄCHTER, C. G. Ueber die Collision der Privatrechtsgesetze verschiedener Staaten. In Archiv für die civilistische Praxis. Band 24, 1841, s. 230 – 311; V. SAVIGNY, F. C. *System des heutigen Römischen Rechts*. Achter Band. Berlin, 1849; V. BAR, C. L. *Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts*. Aalen : Scientia, 1966; V. GIERKE, O. *Deutsches Privatrecht Band I: Allgemeiner Teil u. Personenrecht*. Leipzig, 1895.

² V. SAVIGNY, F. C. *System des heutigen Römischen Rechts*. Achter Band, s. 27 – 28.

³ Tamže, s. 108.

rozoberaný koncept dobre známy aj na vedecko-pedagogickej či legislatívnej úrovni, slovenské kolízne právo s ním operuje pomerne rozpačito, a to aj v terminologickej aj v doktrínálnej rovine. Terminologická rozpačitosť sa prejavuje v používaní pojmu „rozumné a spravodlivé usporiadanie vzťahu“, ktorému sa bližšie venujeme neskôr. Doktrínálna rozpačitosť je zas viditeľná na viacerých miestach zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom (ďalej SZMPS). S výhradou budúceho podrobnejšieho odôvodnenia je princíp najužšej väzby v SZMPS podľa nás raz zohľadnený nedostatočne (najmä § 21 ods. 1; § 22 ods. 1; § 33) a inokedy sa zas využíva, aj keď by sa z povahy veci nemal (§ 35). Práve absencia literatúry uspokojivo pokrývajúcej princíp najužšej väzby a ťažkopádne zaobchádzanie s touto fundamentálnou hodnotou v slovenskom kolíznom práve nás motivovali chopiť sa uceleného všeobecného spracovania danej matérie, a to s ohľadom na súčasné poznatky zahraničnej právnej vedy hlavne germánskeho pôvodu. Veľkou hnacou silou pre nás bolo aj presvedčenie, že tento článok by mohol poslúžiť ako hodnotná pomôcka pre nadchádzajúce rekodifikačné práce na slovenskom medzinárodnom práve súkromnom. Pre úplnosť napokon zdôrazňujeme, že táto stať má uvádzací charakter a podrobnejšie skúmanie parciálnych kolíznoprávnych otázok spojených s princípom najužšej väzby prenecháva ďalším vedeckým prácam.

Stať rozdeľujeme na dve časti. V prvej časti sa venujeme charakteristike princípu najužšej väzby a jeho konkretizácii, ako aj jeho vzťahu k iným pojmom a hodnotám kolízneho práva. V tomto spojení definujeme na jednej strane pojmy tomuto princípu príbuzné, na druhej zas hodnoty konkurenčné. Druhá časť článku sa koncentruje na kolíznoprávne techniky posilňujúce princíp najužšej väzby. Sú nimi využitie najužšej väzby ako hraničného určovateľa a nástroj zvaný „úniková klauzula“.

1. Princíp najužšej väzby a jeho vzťah k iným pojmom a hodnotám kolízneho práva

1.1. Definícia princípu najužšej väzby

Definícia princípu najužšej väzby podľa nás vzniká syntézou troch pojmov: princíp, najužšia väzba a účel kolízneho práva. Význam najužšej väzby sme naznačili už v úvode: že sa zisťuje podľa všetkých podstatných geografických, objektívnych a subjektívnych činiteľov.⁴ Zostáva teda objasniť pojem (a) princíp, pripomenúť (b) účel kolízneho práva a napokon sformulovať definíciu princípu najužšej väzby.

Ad (a): Právo sa vyznačuje rozmanitosťou pravidiel. Tá sa prejavuje nielen vo formách, v ktorých sú právne pravidlá vyjadrené, ale aj v stupni abstraktnosti či konkrétnosti. Najabstraktnejšími a hierarchicky vysokopostavenými pravidlami práva sú princípy. „Princíp“ sa však v právnickom jazyku nezriedka mieša s pojmi „zásada“, „norma“ či „pravidlo“, pričom význam a vzájomné vzťahy medzi uvedenou štvoricou často nie sú dostatočne zreteľné. Na účely terminologickej zrozumiteľnosti tejto práce každopádne postačí, ak vzťah pojmov v dvojiciach „pravidlo – norma“ a „princíp – zásada“ ustálime

⁴ Pozri Bundesgerichtshof, Urteil vom 22. 11. 1955 – I ZR 218/53, bod 2 písm. b).

v oboch prípadoch tak, že ide o synonymá. Z hľadiska stupňa abstraktnosti uvedené pojmy zoraďujeme zostupne v poradí pravidlo (norma) – princíp (zásada). Každý princíp teda chápeme ako pravidlo, ale nie každé pravidlo chápeme ako princíp.

Ak máme o najužšej väzbe hovoriť ako o princípe, najskôr musíme ustáliť, čo pod týmto pojmom vlastne rozumieme. To dozaista nie je jednoduchá úloha, dôkazom čoho je skutočnosť, že mnohí poprední myslitelia z oblasti právnej teórie jej zasvätili nemalú porciu svojho akademického života.⁵ K jednotnému záveru však nedospeli. Bez ambície riešiť právnoteoretické dilemy je každopádne potrebné určiť si aspoň pracovnú definíciu „princípu“. Pomerne zrozumiteľné vymedzenie ponúka *Alexy*: Princípy sú „normy, ktoré prikazujú, aby sa v rámci právnych a skutkových možností niečo v čo najväčšom rozsahu realizovalo“.⁶ Zatiaľ čo existujú aj strešné, „nadotvetvové“ právne princípy, ako napr. princípy právneho štátu, svoj súbor princíпов má v zásade každé odvetvie a často aj pododvetvie právneho systému. Doterajší vývoj medzinárodného práva súkromného dospel k tomu, že sa do súboru princíпов kolízneho práva zaradil princíp najužšej väzby.

Ad b): Účelom kolízneho práva je určiť, právnym poriadkom ktorého štátu sa majú spravovať súkromnoprávne vzťahy s cudzím prvkom.

Syntézou trojice „princíp“, „najužšia väzba“ a „účel kolízneho práva“ dospievame k nasledujúcej definícii: Princíp najužšej väzby v kolíznom práve má zaručiť, aby sa cezhraničné súkromnoprávne vzťahy spravovali vždy tým právnym poriadkom, s ktorým sú geograficky a inak objektívne či subjektívne najsilnejšie prepojené, ak to právne a skutkové okolnosti dovoľia.

1.2. Konkretizácia princípu najužšej väzby

Po spoznaní významu princípu najužšej väzby sa môžeme presunúť k otázke, akým základným spôsobom sa daný princíp v kolíznom práve naplňa. Hľadanie odpovede je neoddeliteľne spojené s prostriedkom na určovanie rozhodného práva v cezhraničných veciach – s kolíznymi normami. Jedno z delení kolíznych noriem rozlišuje jednostranné (neúplné) a dvojstranné (úplné, všestrané⁷) kolízne normy.⁸ Dvojstranné kolízne normy cez tzv. hraničný určovateľ „navigujú“ sudcu na právo štátu, ktorému má daný vzťah

⁵ Z českého a slovenského prostredia k tomu viac napr. HARVÁNEK, J. Princípy v právním řádu. In MA-CHALOVÁ, T. – VEČEŘA, M. – HARVÁNEK, J. a kol. *Aktuální otázky metodologie právního myšlení*. Praha : Leges, 2014, s. 119 a nasl.; GÁBRIŠ, T. Princípy a/alebo zásady? [online], 2019, [cit. 22. 6. 2021]. Dostupné na: <<https://www.pravnenoviny.sk/principy-a-alebo-zasady/>>. Ide však o záležitosť, ktorú hlbkovo rozoberajú teoretici ako Dworkin, Esser, Alexy a iní. K tomu napr. KLEMENT, J. H. Vom Nutzen einer Theorie, die alles erklärt: Robert Alexys Prinzipientheorie aus der Sicht der Grundrechtsdogmatik. In *JuristenZeitung*. 63. Jhrg., Nr. 15/16, 2008, s. 756 – 763; POTACS, M. Rechtstheorie. Wien: Facultas, 2019, s. 105 a nasl.; HEINOLD, A. *Die Prinzipientheorie bei Ronald Dworkin und Robert Alexy*. Berlin : Duncker & Humblot, 2011.

⁶ ALEXY, R. Rechtssystem und praktische Vernunft. In *Rechtstheorie*. 1987, s. 407. Podľa: Potacs, M. *Rechtstheorie*. Wien : Facultas, 2019, s. 106.

⁷ LORENZ, S. EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht, mč. 45. In BAMBERGER, G. – ROTH, H. – HAU, W. – POSECK, R. (hrsg). *Beck'sche Online-Kommentare BGB*. 53. Edition, München : Verlag C. H. Beck, 2020.

⁸ WOLFF, M. *Das Internationale Privatrecht Deutschlands*. 3. Auflage, Springer Verlag, 1954, s. 34.

podliehať.⁹ Jednostranné kolízne normy na druhej strane neobsahujú hraničný určovateľ. Normotvorca nimi stanovuje predpoklady, na ktorých základe sa na vymedzený okruh otázok uplatní právo štátu konajúceho súdu. Výskyt jednostranných kolíznych noriem je v porovnaní s dvojstrannými podstatne nižší.¹⁰ Je preto pochopiteľné, že z pohľadu skúmania princípu najužšej väzby sú významnejšie dvojstranné kolízne normy. Dôležitým elementom týchto kolíznych noriem je hraničný určovateľ. Ide o kritérium, podľa ktorého sa má istá právna otázka podriaďiť nejakému právnemu poriadku. V závislosti od druhu právneho vzťahu bývajú hraničnými určovateľmi (spoločný) obvyklý pobyt,¹¹ (spoločné) štátne občianstvo,¹² miesto právneho alebo protiprávneho konania¹³ a ďalšie.¹⁴

Ak hraničný určovateľ dovádza právny vzťah k príslušnému *lex causae*, výber vhodného kritéria na túto pozíciu by mal byť stredobodom pozornosti takého normotvorcu, ktorý má v úmysle naplniť princíp najužšej väzby. Hraničné určovatele v dvojstranných kolíznych normách sú preto zväčša manifestom toho, čo ich tvorca za bežných okolností považuje za najvýznamnejšie kritérium na naplnenie princípu najužšej väzby. Proces výberu hraničných určovateľov pre kolízne normy sa teda pomenúva aj „konkretizácia najužšej väzby“.¹⁵

Nie je vždy jednoduché zistiť, či sa legislatívca pri prijímaní kolíznych noriem riadi zásadou najužšej väzby alebo inou významnou hodnotou.¹⁶ Zahraniczne kódexy medzinárodného práva súkromného a nariadenia Európskej únie (ďalej EÚ alebo Únia) totiž len zriedka výslovne deklarujú, že vzťah s cudzím prvkom chcú podriaďiť právu, s ktorým je najužšie previazaný.¹⁷ Z tohto dôvodu je k želanému zisteniu možné dospieť jednak hlbšou analýzou kolíznych noriem pre konkrétne skupiny právnych vzťahov, ako aj výkladom celého právneho predpisu ako celku.

1.3. Príbuzné pojmy

Popri princípe najužšej väzby sa v kolíznoprávnom žargóne veľmi často používajú dva pojmy, ktorých význam na prvý pohľad nie je príliš jasný. Žiada sa preto objasniť

⁹ Tamže.

¹⁰ Pre jednostrannú kolíznu normu pozri napr. § 21 ods. 1 druhá veta; § 22 ods. 1 druhá veta SZMPS.

¹¹ Dominanta najmä nariadení v práve Únie.

¹² Často v statusových záležitostiach, ako napr. osobný štatút, manželské, ako aj dedičské veci.

¹³ Pri zmluvných a mimozmluvných záväzkoch.

¹⁴ Bohatý výpočet napr. CSACH, K. Účel a štruktúra kolíznych noriem a noriem určujúcich právomoc súdov. In CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L. – JÚDOVA, E. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018.

¹⁵ V. HEIN, J. EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht, mč. 30 a nasl. In V. HEIN, J. (hrsg.) *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 11, Internationales Privatrecht I, Europäisches Kollisionsrecht, Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Art. 1 – 26). 7. Auflage, C. H. Beck, 2018; GEISLER, S. *Die engste Verbindung im internationalen Privatrecht*. Berlin : Duncker & Humblot, 2001, s. 61.

¹⁶ K tomu nižšie časť 1.4.

¹⁷ V nám dostupných vnútroštátnych kódexoch sme našli len zopár výnimiek. Rakúsky ZMPS v § 1 ods. 2 explicitne uvádza, že v ňom obsiahnuté kolízne normy sa majú vnímať ako vyjadrenie zásady najsilnejšieho vzťahu (tamojšie zákonné označenie pre najužšiu väzbu). Podobné ustanovenie má aj bulharský ZMPS v čl. 2 a lichtenštajnský ZMPS v čl. 1 ods. 2. Pokiaľ ide o nariadenia Únie, v niektorých je naznačený zámer rešpektovať princíp najužšej väzby pri výstavbe kolíznych noriem. Pozri bod 16, 20, 21 preambuly Rím I; bod 14, 18, 20 preambuly Rím II; menej evidentné v Rím V (bod 25 preambuly) a Rím IVa (bod 49 preambuly).

tieto pojmy a vymedziť ich vzťah k princípu najužšej väzby. Ide o pojmy „kolíznoprávna spravodlivosť“ a „medzinárodná rozhodovacia harmónia“.

1.3.1 Kolíznoprávna spravodlivosť

Teória kolízneho práva rozpracovaná v 19. storočí¹⁸ sa zvykne označovať ako klasické medzinárodné právo súkromné, resp. klasické kolízne právo.¹⁹ Metodika právnikov z tejto školy sa vyznačovala tým, že pri hľadaní rozhodného práva pre cezhraničné vzťahy sa neriadili obsahom kolidujúcich právnych poriadkov. Nezaujímalo ich teda, v akej miere sú vecné normy potenciálne rozhodných práv výhodné či nevýhodné pre subjekty právneho vzťahu. Uvažovali výlučne „meta-hmotnoprávne“, a týmto spôsobom dospeli k záveru, že vzťahy s cudzím prvkom sa majú riadiť právom toho štátu, kde majú svoje ťažisko, resp. centrum, či sídlo. Postupne sa z tejto terminológie vyvinula dnes už ustálená „najužšia väzba“. Ak sa stretý právnych poriadkov riešia na základe opísaného ideologického podkladu, hovoríme o tzv. kolíznoprávnej spravodlivosti²⁰ nadviazania na rozhodné právo. Z uvedeného vyplýva, že kolíznoprávne spravodlivé posúdenie cezhraničných vzťahov sa riadi podľa princípu najužšej väzby. Kolíznoprávna spravodlivosť a princíp najužšej väzby sa preto používajú synonymicky.

1.3.2 Medzinárodná rozhodovacia harmónia

Okrem kolíznoprávnej spravodlivosti sa v spojení s cieľmi kolízneho práva používa aj pojem „medzinárodná rozhodovacia harmónia“. Pôvodcom tohto konceptu sa stal *Savigny*, keď vyslovil, že právne vzťahy by pri strete zákonov mali byť kolíznoprávne rovnako posúdené bez ohľadu na to, v ktorom štáte sa o nich rozhoduje.²¹ V súčasnosti však ešte stále ide skôr o ideál ako o reálny cieľ. Absolútne naplnenie medzinárodnej rozhodovacej harmónie totiž vyžaduje, aby všetky štáty sveta používali rovnaké kolízne právo, t. j. aj jeho všeobecnú aj osobitnú časť. V celosvetovom meradle stále ide o utópiu, no snahy o „regionálnu“ rozhodovaciu harmóniu vidíme v unifikačných kolíznoprávnych predpisoch Únie. Preto sa v tejto súvislosti hovorí o „európskej rozhodovacej harmónii“.²²

¹⁸ Pozri poznámku pod čiarou č. 1.

¹⁹ NEUHAUS, P. H. *Die Grundbegriffe des internationalen Privatrechts*. Tübingen : Mohr, 1976, s. 27; LOOSCHELDERS, D. EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht, mč. 57. In STAUDINGER, J. (hrsg). *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Internationales Privatrecht*. Einleitung zum IPR. De Gruyter, 2018; V. HEIN, J.: EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht, mč. 29. In V. HEIN, J. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Band 11.

²⁰ Objavujú sa aj iné pojmové variácie, ako napr. formálna kolíznoprávna spravodlivosť (LURGER, B., MELCHER, M. *Handbuch internationales Privatrechts*. Wien : Verlag Österreich, 2017, s. 18), priestorovo spravodlivé priradovanie skutkových stavov [SONNENBERGER, H. J. EGBGB, Einleitung, mč. 79. In SÄCKER, F. J., RIXECKER, R. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 10, Internationales Privatrecht. 5. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2010], nadväzovacia spravodlivosť (LORENZ, S. EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht, mč. 4. In BAMBERGER, G., ROTH, H., HAU, W., POSECK, R. (hrsg). *Beck'sche Online-Kommentare BGB*), priestorovo najlepšie riešenie – „conflicts justice“ (HAY, P., BORCHERS, P. J., SYMEONIDES, S., SCOLES, E. F. *Conflict of laws*. St. Paul MN : West, 2010, s. 48).

²¹ V. SAVIGNY, F. C. *System des heutigen Römischen Rechts*. Achter Band, s. 27.

²² NIETNER, S. *Internationaler Entscheidungseinklang im europäischen Kollisionsrecht*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2016, s. 9.

Ak teda máme konfrontovať princíp najužšej väzby a medzinárodnú rozhodovaciu harmóniu, dospievame k záveru, že obe hodnoty plnia v kolíznom práve samostatné úlohy. Zatiaľ čo princíp najužšej väzby je referenčnou hodnotou pri určovaní rozhodného práva, medzinárodná rozhodovacia harmónia sleduje jednotu tohto procesu v čo najväčšom množstve štátov. Medzinárodnú rozhodovaciu harmóniu teda nezaujímajú výstavba kolíznych noriem a jej doktrínálne odôvodňovanie, ale to, aby výsledky aplikácie kolízneho práva boli, pokiaľ možno, všade na svete totožné. Z uvedeného vyplýva, že princíp najužšej väzby (kolíznoprávna spravodlivosť) a medzinárodná rozhodovacia harmónia sú dva separátne koncepty, ktoré slúžia na naplnenie rozličných cieľov kolízneho práva.

1.4 Konkurenčné hodnoty

Kolíznoprávna spravodlivosť je síce dominantná, no nie jediná hodnota pri riešení stretu právnych poriadkov v súkromnoprávnom styku. Posudzovanie niektorých situácií totiž niekedy ovplyvňujú aj iné činitele. Na jednej strane je to obsah kolidujúcich právnych poriadkov a ich dôsledky na právny vzťah. Ak sa výstavba kolíznych noriem, resp. niektorých inštitútov kolízneho práva opiera o tento základ, hovorí sa o materializácii kolízneho práva, resp. materiálnoprávnej spravodlivosti ako o protipóle kolíznoprávnej spravodlivosti.²³ Na druhej strane je to autonómia vôle pri voľbe rozhodného práva.

1.4.1 Materializácia kolízneho práva

Materializácia kolízneho práva má viaceré prejavy. Identifikujeme predovšetkým tieto: princíp výhodnosti; ochrana slabšej strany v zmluvných vzťahoch; ochranné mechanizmy.

Ad a): Princíp výhodnosti

Princípom výhodnosti sa vyznačuje určovanie rozhodného práva pre formu niektorých právnych úkonov. Kolízne normy pre formu právnych úkonov sú spravidla konštruované ako alternatívne nadviazania. Princíp výhodnosti má v tomto kontexte podobu tzv. zásady *favor negotii* – pre formálnu platnosť právneho úkonu postačí, ak sú splnené podmienky hociktorého právneho poriadku určeného podľa alternatívnych nadviazaní. Myšlienkou uvedenej úpravy je, že platnosť vybraných právnych úkonov v cezhraničnom súkromnoprávnom styku by nemala stroskotávať pre nedostatky vo forme.²⁴

²³ ROZEHNALOVÁ, N. Materializace kolizních norem. In ROZEHNALOVÁ, N. – DRLIČKOVÁ, K. – KYSELOVSKÁ, T. – VALDHANS, J. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Praha : Wolters Kluwer, 2017, s. 126 a nasl.; LURGER, B. – MELCHER, M. Handbuch internationales Privatrechts, s. 19; V. HEIN, J. EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht, mč. 34. In V. HEIN, J. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 11; NEUHAUS, P. H. *Die Grundbegriffe des internationalen Privatrechts*. S. 45 – 46. Pre úplnosť však treba poznamenať, že už Savigny nezastával názor o absolútnom charaktere kolíznoprávnej spravodlivosti. Táto hodnota podľa neho musí ustúpiť do úzadia takým zákonom *lex fori*, ktorých povaha vyžaduje, aby sa aplikovali vždy bez ohľadu na to, aké právo je podľa kolíznej normy rozhodné. V. SAVIGNY, F. C. *System des heutigen Römischen Rechts*. 8. Band, s. 32. Hovoril tak o tom, čo dnes poznáme pod ochrannými mechanizmami MPS.

²⁴ Pozri napr. čl. 11 Rím I pre formálnu platnosť zmlúv; čl. 27 Rím V pre formálnu platnosť testamentu (*favor testamenti*); § 4 SZMPS ako *lex generalis* štátutu pre formu právnych úkonov.

Na princíp výhodnosti natrafíme aj pri deliktuálnom štatúte. Pri strete právnych poriadkov v tejto oblasti sa v niektorých prameňoch občas prikazuje súdu použiť to právo, ktoré je pre poškodeného najpriaznivejšie, resp. poškodenému sa umožňuje vybrať si medzi právom miesta konania a právom miesta vzniku škody²⁵ – tzv. *favor laesi*.²⁶

Materializáciou sú ďalej poznačené aj kolízne normy pre také cezhraničné súkromnoprávne vzťahy, ktorých hlavným subjektom je maloleté dieťa. Dominujúcim záujmom pri tvorbe kolíznych noriem v tejto oblasti je ochrana najlepšieho záujmu dieťaťa – tzv. *favor minoris*. Tá sa deklaruje aj v preambule Dohovoru o ochrane detí, pričom je zároveň jeho základnou výkladovou maximou.²⁷

Princíp výhodnosti teda naruša princíp najužšej väzby tak, že sa určovanie rozhodného práva prikláňa k právnemu poriadku obsahovo prospešnejšiemu pre konkrétny subjekt právneho vzťahu, a to bez ohľadu na to, ako intenzívne je daný subjekt či vzťah s týmto právom previazaný.

Ad b): Ochrana slabšej strany v zmluvných vzťahoch

Princíp najužšej väzby je oslabený aj pri zmluvných vzťahoch s účasťou tzv. slabšej strany. Za slabšiu stranu sa zvyčajne považujú spotrebiteľ a zamestnanec. Kolízne právo sa usiluje prispieť k väčšej rovnováhe subjektov spotrebiteľských vzťahov a individuálnych pracovnoprávných vzťahov tak, že určovanie rozhodného práva odvodzuje primárne od slabšej strany. Ideálnym príkladom načrtnutej úvahy je kúpna zmluva. Rozhodné právo pre „nespotrebiteľskú“ kúpnu zmluvu podľa čl. 4 ods. 1 písm. a) Rím I je právo obvyklého pobytu predajcu. Nadviazanie na právo obvyklého pobytu predajcu tu reprezentuje presvedčenie normotvorcu o tom, ktoré právo je s kúpnu zmluvou typicky najužšie previazané. Len čo sa však objaví kúpna zmluva spotrebiteľská, kolízne právo sa razom správa inak. V zmysle čl. 6 ods. 1 Rím I sa taká zmluva už primárne nemá spravovať právom obvyklého pobytu predajcu (väčšinou dodávateľa, resp. podnikateľa), ale za splnenia niektorých ďalších podmienok právom obvyklého pobytu spotrebiteľa (väčšinou v pozícii kupujúceho). Dôvodom tohto odklonu od všeobecnej predstavy o najužšej previazanosti nielen ilustračne použitých kúpnych zmlúv, ale všetkých potenciálne spotrebiteľských kontraktov je snaha o kompenzovanie pravidelnej intelektuálnej a hospodárskej prevahy dodávateľa (podnikateľa) nad spotrebiteľom.²⁸ Deje sa to tak, že za rozhodné sa určuje právo spotrebiteľovho obvyklého pobytu, teda právo, ktorého aplikáciu spotrebiteľ typicky očakáva a s ktorým je obvykle najlepšie zžitý. Podobný trend je badateľný pri kolíznych normách pre pracovné zmluvy podľa čl. 8 Rím I v prospech zamestnanca. Naznačené kolíznoprávne zaobchádzanie so slabšou stranou si pritom vší-

²⁵ Pozri napr. čl. 40 ods. 1 druhá veta EGBGB; čl. 62 ods. 1 talianskeho ZMPS.

²⁶ SYMEONIDES, S. Codifying choice of law for tort conflicts: the Oregon experience in comparative experience. In ŠARČEVIČ, P. – VOLKEN, P. – BONOMI, A. – ROMANO, G. P. (ed). *Yearbook of Private International Law*. Volume XII – 2010. Germany: sellier european law publishers GmbH, 2011, s. 225; SYMEONIDES, S. Codifying choice of law around the world, s. 59 a nasl.

²⁷ HILBIG-LUGANI, K. KSÜ, Einleitung, mč. 36. In RAUSCHER, T. (hrsg). *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht*. Band V. 4. Auflage, Köln: Otto Schmidt Verlag, 2016.

²⁸ RÜHL, G. Rom I-VO Art. 6, mč. 3. In GSELL, B. – KRÜGER, W. – LORENZ, S. – REYMANN, CH. (hrsg). *beck-online.Grosskommentar zum Zivilrecht*. Stand 1. 11. 2020. C. H. Beck.

mame nielen v unifikovaných kolíznych normách pre zmluvné záväzky v práve Únie – nariadení Rím I, ale aj v niektorých autonómnych kódexoch európskych štátov, ktoré nie sú členskými štátmi Únie.²⁹

Ad c): Ochranné mechanizmy

Materializácia kolízneho práva sa manifestuje aj tzv. ochrannými mechanizmami,³⁰ medzi ktoré patria hlavne výhrada verejného poriadku (tiež „výhradová klauzula“ alebo „výhrada *ordre public*“) a imperatívne normy. Týmito inštitútmi sa konajúci súd môže vyhnúť neprijateľným účinkom cudzieho *lex causae* z pohľadu spoločenských a štátnopolitických hodnôt *lex fori*. Ochranné mechanizmy sa najčastejšie využívajú voči právnym úpravám štátov z iných kultúr a s odlišnými svetonázormi, ktoré sú nezlučiteľné s právom fóra. Na markantné diskrepancie v hodnotách jednotlivých krajín však občas natrafíme aj v rámci kultúrnej relatívne jednotného regiónu, ako napr. v Európe. K využitiu výhrady verejného poriadku a imperatívnych noriem vo všeobecnosti najviac dochádza v rodinnom a dedičskom práve, pretože obzvlášť tieto oblasti sú poznačené značnou regulačnou diverzitou.³¹

Ochranné mechanizmy takto naštrbujú princíp najužšej väzby v zmysle uvedeného. Najskôr sa kolíznou normou, ktorej hraničný určovateľ chce byť kolíznoprávne spravodlivý, určí pre posudzovanú otázku rozhodné právo a ide o právo cudzieho štátu. Pre prípad aktivácie ochranného mechanizmu dochádza k vylúčeniu rozpornej normy *lex causae* cez výhradu *ordre public*, resp. k nahradeniu *lex causae* zväčša domácim právom cez imperatívne normy bez ohľadu na to, ako úzko je vzťah prepojený s prvotne rozhodným právom. Či už náhradné právo, prípadne použité namiesto *lex causae* odmietnutého výhradou verejného poriadku, alebo právo pôvodu imperatívnych noriem by už štandardne mali byť s právnym vzťahom menej intenzívne previazané, ako pri nadviazaní cez sprvoti použitú kolíznu normu.

1.4.2 Autonómia vôle pri voľbe rozhodného práva

Princíp najužšej väzby nakoniec ustupuje v prospech ďalšej vysokopostavenej hodnoty kolízneho práva, ktorou je autonómia strán pri voľbe *lex causae*. Aj úniové, aj národné kolízne predpisy s istými obmedzeniami umožňujú pre ten-ktorý okruh vzťahov zvoliť si rozhodné právo a vyhnúť sa tak jeho určovaniu podľa objektívnych pravidiel.³² Sice sa obvykle predpokladá, aby subjekty mali aspoň nejaký stupeň väzby na zvolené právo,³³ táto väzba každopádne nemusí byť najužšia.

²⁹ Čl. 120 švajčiarskeho ZMPS; čl. 42 čiernohorského ZMPS.

³⁰ S touto terminológiou CSACH, K. Výbrané ochranné mechanizmy v medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. In CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, Ľ. – JÚDOVA, E. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. S. 58.

³¹ NEUHAUS, P. H. *Die Grundbegriffe des internationalen Privatrechts*. S. 363 a nasl.

³² Z práva Únie pozri čl. 4 Rím I; čl. 14 Rím II; čl. 5 Rím III; čl. 22 Rím IVa, Rím IVb a Rím V; čl. 8 Haagskeho protokolu o výživnom. Z národných kódexov nečlenských štátov Únie pozri napr. čl. 52, čl. 116, čl. 131 švajčiarskeho ZMPS; čl. 20, čl. 29 ods. 3 a čl. 39 ods. 1 lichtenštajnského ZMPS; čl. 38, čl. 63, čl. 72, čl. 82, čl. 95 čiernohorského ZMPS.

³³ Veľmi malý význam má táto požiadavka hlavne v záväzkovom štatúte (čl. 3 Rím I; čl. 14 Rím II). Naopak, veľký význam má daná požiadavka v rozvodovom (čl. 5 Rím III), manželsko-majetkovom, resp. partnersko-majetkovom (čl. 22 Rím IVa a Rím IVb) a dedičskom (čl. 22 Rím V) štatúte.

1.5 Princíp najužšej väzby v slovenskom autonómnom kolíznom práve

1.5.1 Doktrína

V SZMPS by sme márne hľadali výslovnú indiciu o tom, akú rolu v ňom zohráva princíp najužšej väzby. To isté možno tvrdiť aj o dôvodovej správe k SZMPS. Rovnako nenatrafíme ani na iné rozpoznateľné pojmové variácie, ktorými sa zvykne označovať najužšia väzba. Zákonodarca zvolil tento zdržanlivý prístup napriek tomu, že náuka o najsilnejšom prepojení bola v čase prijímania SZMPS už silno zakorenená v teórii kolízneho práva najmä západných krajín.

Namiesto najužšej väzby sa však na niekoľkých miestach SZMPS stretáme s pojmom „rozumné usporiadanie vzťahov“,³⁴ resp. „rozumné a spravodlivé usporiadanie vzťahov“³⁵. Zavedenie tejto formuly bolo v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom nívom, pretože predchodca SZMPS – zákon č. 41/1948 Zb. – ju ešte nepoznal. No hoci sa rekodifikáciou medzinárodného práva súkromného v roku 1963 zaviedol úplne nový pojem, ani SZMPS, ani dôvodová správa k nemu nepribližujú jeho význam či doktrinálne východisko. Z komparatistického hľadiska nenachádzame pre „rozumné usporiadanie vzťahov“ v zahraničných kolízno-právnych kódexoch, až na jednu výnimku³⁶, žiadnu paralelu.³⁷

Keďže zákon ani dôvodová správa neozrejmujú, čo znamená „rozumné a spravodlivé usporiadanie vzťahu“, mohli by byť nápomocné názory právnej vedy. Vzhľadom na neurčitost' pôvodu a obsahu „rozumného a spravodlivého usporiadania vzťahov“ je celkom pozoruhodné, že sa mu nijak obzvlášť nevenuje ani odborná literatúra. Úplne ignorovaný však dozaista nie je.

Kučera a Tichý zdôrazňujú, že „rozumnosť a spravodlivosť“ nemožno chápať tak, „(...) že se má na právní vztah použít toho práva, na jehož základě konkrétní výsledek úpravy práv a povinností účastníku právního poměru bude rozumný a spravedlivý, tj. z hlediska toho, kdo případ řeší, zejména soudu. Dosažení této materiální spravedlnosti není zásadně věcí kolizní normy, (...)“. Naopak, „rozumnosť a spravodlivosť“ treba vnímať v kolíznom zmysle. Tomu „(...) odpovídá výběr toho právního řádu ze dvou nebo několika dotčených právních řádů, ke kterému má tento právní poměr vztah nejvýznamnější“.³⁸

Monika Pauknerová sa o „rozumnosti a spravodlivosti“ zvykne bez ďalšieho komentára zmieňovať ako o klasickom princípe, resp. zásade (česko-)slovenského medzinárod-

³⁴ Ustanovenie § 4, § 10, § 13 ods. 2 SZMPS.

³⁵ Ustanovenie § 35 SZMPS.

³⁶ Jediný nám známy predpis, ktorý operoval podobnou terminológiou, bol ZMPS bývalej Nemeckej demokratickej republiky. Ten sa v § 1 zvanom „Zásada“ (*Grundsatz*) zmieňuje o „riadnom“, resp. „náležitom usporiadaní“ právnych vzťahov medzinárodného charakteru (*ordnungsmäßige Gestaltung der Rechtsbeziehungen mit internationalem Charakter*).

³⁷ Pre previazanosť nášho štátoprávneho vývoja s Českom neberieme pri našej komparácii do úvahy tento štát.

³⁸ KUČERA, Z. – TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, komentář*. Praha : Panorama, 1989, s. 104.

ného práva súkromného.³⁹ Má ísť o cieľ, ku ktorému má dospieť výber rozhodného práva.⁴⁰ Tak ako *Kučera a Tichý*, aj ona tvrdí, že ono „spravodlivé usporiadanie“ sa má vnímať v kolíznoprávnom, nie materiálnoprávnom zmysle.⁴¹ Takýto prístup má zodpovedať kontinentálnemu vnímaniu medzinárodného práva súkromného.⁴²

„Rozumné a spravodlivé usporiadanie vzťahov“ síce je súčasťou slovníka aj ďalších diel z Česka a zo Slovenska, no používa sa len v spojení s konkrétnymi miestami SZMPS, na ktorých sa objavuje.⁴³ Zásadne zhodne ako spomenutí českí autori pristupuje k „rozumnosti a spravodlivosti“ zo Slovákov hlavne *Csach*. Jeho používanie predmetného pojmu napovedá, že ho chápe ako jeden z fundamentov (slovenského) medzinárodného práva súkromného.⁴⁴ Z hľadiska významu *Csach* zjavne uprednostňuje kolíznoprávne vnímanie „rozumnosti a spravodlivosti“.⁴⁵ Z ostatných súčasných slovenských prác však jednoznačnejší postoj k „rozumnosti a spravodlivosti“ badať nemožno.⁴⁶ Kolíznoprávny zmysel sa každopádne jednotne presadzuje aspoň v kontexte § 35 SZMPS o spätnom a ďalšom odkaze, pri ktorom je „rozumnosti a spravodlivosti“ štandardne venovaná matne väčšia pozornosť.⁴⁷

³⁹ PAUKNEROVÁ, M. § 24. In PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. et al. *Zákon o medzinárodnom právu súkromom. Komentár*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 178 – 179; PAUKNEROVÁ, M. Všeobecný úvod – teoretická východiska. In PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. et al. *Zákon o medzinárodnom právu súkromom. Komentár*. S. LXIX; PAUKNEROVÁ, M. Proměny mezinárodního práva soukromého. In PAUKNEROVÁ, M. – TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století, sv. IV. Proměny soukromého práva*. Karolinum, 2009, s. 183.

⁴⁰ PAUKNEROVÁ, M. § 24. In PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. et al. *Zákon o medzinárodnom právu súkromom. Komentár*. S. 178.

⁴¹ Tamže, s. 179. To však nestojí v ceste konkurenčným hodnotám. K tomu pozri 1.4.

⁴² Tamže.

⁴³ Takto state v LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. et al. *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vyd., C. H. Beck, 2016; CSACH, K. –, GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L. – JÚDOVA, E. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*; KUČERA, Z. *Medzinárodné právo súkromné*. Brno : Doplněk, 2004.

⁴⁴ „Existuje velké množství hraničních určovačů, které reflektují názory států (jednotlivých zákonodarců) o kritériích, které ponúkajú *rozumné a spravodlivé* priradenie určitého právneho vzťahu k právnemu poriadku určitého štátu“. CSACH, K. Účel a štruktúra kolíznych noriem a noriem určujúcich právomoc súdov. In CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L. – JÚDOVA, E. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. S. 41. „Kolízna norma vyjadruje predstavu jej tvorca o *spravodlivom a rozumnom* priradení určitého právneho poriadku k určitému právnemu vzťahu, resp. k právnej otázke.“ CSACH, K. *Výbrané ochranné mechanizmy v medzinárodnom práve súkromom a procesnom*. Tamže, s. 58. Veľavravne tiež CSACH, K. *Zisťovanie (obsahu) cudzieho práva*. Tamže, s. 103. V kontexte spätného a ďalšieho odkazu zvyrazňuje kolíznoprávny zmysel „rozumnosti a spravodlivosti“ tak, ako *Pauknerová*. CSACH, K. *Spättný a další odkaz*. Tamže, s. 106.

⁴⁵ Tamže.

⁴⁶ LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. et al. *Medzinárodné právo súkromné*; LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M. *Zákon o medzinárodnom práve súkromom a procesnom*. Praha : C. H. Beck, 2012.

⁴⁷ ČERMÁK, K. Zpětný a další odkaz v medzinárodnom právu súkromom. In *Právník*. Roč. 87, č. 10 – 11, 1998, s. 870; ĎURIŠ, M. Konceptie chápania odkazu kolíznej normy – remisia a transmisia. In LYSINA, P. – ĎURIŠ, M., HAŤAPKA, M. et al. *Medzinárodné právo súkromné*. S. 121; ĎURIŠ, M. § 35. In LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M. *Zákon o medzinárodnom práve súkromom a procesnom*; KUČERA, Z. *Medzinárodné právo súkromné*. S. 164.

1.5.2 Konfrontácia s princípom najužšej väzby

Po náčrte prístupov právnej vedy k „rozumnosti a spravodlivosti usporiadania vzťahu“ sa žiada konfrontovať tento koncept s princípom najužšej väzby. V tejto súvislosti si možno na skôr spomenutých dielach všimnúť jednu spoločnú črtu. Autori – či už viac alebo menej – evidentne povyšujú „rozumnosť a spravodlivosť“ na úroveň princípu, resp. zásady slovenského medzinárodného práva súkromného. Pristupujú k nemu ako k východisku určovania rozhodného práva. Súčasne sa prikláňajú k tomu, že usporiadanie vzťahu má byť rozumné a *kolíznoprávne* spravodlivé.

Na inom mieste tejto práce sme konštatovali, že kolíznoprávna spravodlivosť ako jedna z vedúcich hodnôt medzinárodného práva súkromného je *de facto* synonymom princípu najužšej väzby. Ak teda vychádzame z doposiaľ nadobudnutých vedomostí o vzťahu medzi nasledujúcimi pojmami: princíp najužšej väzby = kolíznoprávna spravodlivosť; rozumné a spravodlivé usporiadanie vzťahu = kolíznoprávna spravodlivosť; a z poznatku, že kolíznoprávna spravodlivosť sa inak ako v princípe najužšej väzby neprejavuje, nezostáva nám nič iné, než prijať záver, že rozumné a spravodlivé usporiadanie vzťahu = princíp najužšej väzby, resp. kolíznoprávna spravodlivosť.

Uvedené možno zhrnúť tak, že slovenské medzinárodné právo súkromné pozná princíp najužšej väzby, no „kamufľuje“ ho do terminológie, ktorá je unikátna minimálne v európskom meradle, a to do označenia „rozumné a spravodlivé usporiadanie vzťahov“.

2. Kolíznoprávne techniky posilňujúce princíp najužšej väzby

Aj keď sa hraničný určovateľ konkrétnej kolíznej normy skutočne opiera o princíp najužšej väzby, z rôznych skutkových príčin sa nemusí vždy naplniť záujem na kolíznoprávne spravodlivom výsledku určovania rozhodného práva. Pre tieto prípady, keď sa „na prvý pokus“ nepodarí dosiahnuť kolíznoprávne spravodlivé nadviazanie, sa vyvinuli rezervné techniky, ktorými sa princíp najužšej väzby predsa len má naplniť. Jednou z nich je uplatnenie najužšej väzby priamo ako hraničného určovateľa. Ďalšou je úniková klauzula.

2.1. Najužšia väzba ako hraničný určovateľ

Vo veľkej väčšine prípadov sú hraničnými určovateľmi v kolíznych normách relatívne konkrétne a priamočiare kritériá. Popri štátnom občianstve, obvyklom pobyte či mieste právneho a protiprávneho konania sú významné aj miesto, kde je vec (*lex rei sitae*),⁴⁸ miesto uzavretia manželstva (*lex loci celebrationis*)⁴⁹ či právo zvolené stranami (*lex voluntatis*).⁵⁰ Hlavnou výhodou týchto hraničných určovateľov sú predvídateľnosť a právna istota posúdenia vecí, ako prevažne aj ich *a priori* nezlyhateľnosť,⁵¹ t. j. vylúčenie, že

⁴⁸ Ustanovenie § 5 SZMPS.

⁴⁹ Ustanovenie § 20 SZMPS.

⁵⁰ Ako ústretový prejav voči autonómii vôle vystupuje v rôznych formách najmä v nariadeniach Únie. Pozri čl. 3 Rím I; čl. 14 Rím II; čl. 5 Rím III; čl. 22 Rím IVa; čl. 22 Rím IVb; čl. 22 Rím V.

⁵¹ V súdnom konaní sa hraničné určovatele (tak ako všetky ostatné procesne relevantné skutočnosti) zisťujú dokazovaním. S dokazovaním v civilnom konaní súvisí členenie hraničných určovateľov na *a priori* zlyhateľné a *a priori* nezlyhateľné. Prvá skupina sa vyznačuje tým, že sa bez ohľadu na dôkazné možnosti v konaní vopred

sa nenaplnia. Vďaka uvedeným vlastnostiam spravidla nevznikajú ťažkosti pri ich aplikácii. Poznáme však také kolízne normy, ktoré ako hraničný určovateľ stanovujú priamo najužšiu väzbu a pre to ich sprevádza aj niekoľko špecifik. Zoradením podľa pravidelnosti výskytu v kolíznoprávnych predpisoch nachádzame najužšiu väzbu v postavení hraničného určovateľa v reťazi subsidiárnych nadviazaní, záchytnej klauzule a podľa niektorých autorov aj v primárnom nadviazaní.

2.1.1. Reťaz subsidiárnych nadviazaní

Najužšia väzba ako hraničný určovateľ sa najčastejšie nachádza v tzv. reťazi subsidiárnych kolíznych noriem, zvanej i „kaskádový systém“ hraničných určovateľov⁵² alebo stupnicové nadviazanie.⁵³ Takáto technika nadviazania sa využíva najmä vtedy, keď je o základnom (primárnom) hraničnom určovateli vopred známe, že sa bez ohľadu na dôkazné možnosti nemusí vždy naplniť – je *a priori* zlyhateľný.⁵⁴ Ako príklad uveďme situáciu, keď primárna kolízna norma nadväzuje na spoločný obvyklý pobyt alebo spoločné občianstvo subjektov, no to neexistuje a ani nikdy predtým neexistovalo. Keďže súd s medzinárodnou právomocou nemôže pre absenciu použiteľnej kolíznej normy odmietnuť rozhodnutie vo veci (zákaz *denegatio iustitiae*), zákonodarca spravidla podporne upravuje v poradí ďalšie kolízne normy s inými hraničnými určovateľmi, ako v primárnom nadviazaní.⁵⁵ V tomto spojení sa hovoríva aj o „podpornom“, „doplňujúcom“ alebo „pomocnom“ nadviazaní.⁵⁶ Reťaz subsidiárnych nadviazaní teda spočíva v hierarchicky usporiadaných kolíznych normách s takouto schémou: Otázka A sa spravuje právom štátu, kde je miesto X; ak toto miesto neexistuje, právom štátu, kde je miesto Y; ak ani toto miesto neexistuje, právom miesta Z a tak ďalej.⁵⁷

Ak sa najužšia väzba objavuje ako hraničný určovateľ v reťazi subsidiárnych kolíznych noriem, je to najčastejšie na jej konci. V tejto súvislosti sú literatúra a prax nejednotné

predpokladá ich nenaplnenie – napr. spoločný obvyklý pobyt, či občianstvo. Napríklad môže mať súd dokonale zistený skutkový stav, no ak raz manželia nemajú a nikdy nemali spoločný obvyklý pobyt, tak je kolízna norma s takýmto hraničným určovateľom nepoužiteľná. Reakciu na potenciálne nenaplnenie hraničného určovateľa je reťaz subsidiárnych nadviazaní (k tomu ďalej hlavný text). *A priori* nezlyhateľné hraničné určovatele by mali byť naplnené v zásade vždy. Ich prípadné nesplnenie pramení takmer výlučne z ich *ad hoc* procesnej nedokázateľnosti – napr. miesto urobenia právneho úkonu. Môže byť nesporné, že právny úkon urobený bol, no nemusí sa vždy s istotou vedieť, kde sa tak stalo. Štátne občianstvo osoby sa výnimočne taktiež nemusí vždy dostatočne preukázať a rovnako tak môže kolízna norma s takým hraničným určovateľom zlyhať. V dôsledku toho ani nemôže dôjsť k nadviazaniu na rozhodné právo. SONNENBERGER, H. J. EGBGB, Einleitung, mč. 621 – 622. In SÄCKER, F. J. – RIXECKER, R. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 10.

⁵² Takto napr. bod 20 preambuly nariadenia Rím II.

⁵³ Autorov preklad nem. *Anknüpfungsleiter*; ktorého najslávnejší predstaviteľ v Nemecku je čl. 14 EGBGB. Niekedy sa táto metóda nadviazania zvykne symbolicky pomenúvať po jej „vynálezcovi“ *Kegelovi* ako *Kegel'sche Anknüpfungsleiter*. V. HEIN, J. EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht, mč. 70. In V. HEIN, J. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 11.

⁵⁴ K apriórnej zlyhateľnosti kolíznej normy pozri poznámku pod čiarou č. 51.

⁵⁵ V. HEIN, J. EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht, mč. 70. In V. HEIN, J. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 11.

⁵⁶ SONNENBERGER, H. J. EGBGB, Einleitung, mč. 464 – 465. In SÄCKER, F. J. – RIXECKER, R. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 10.

⁵⁷ Pozri napr. čl. 8 Rím III; priamo s pojmom „alebo subsidiárne“ operuje čl. 26 Rím IVa.

v tom, či nadviazanie na najužšiu väzbu môže zlyhať, t. j. či môže nejestvovať právo najintenzívnejšieho prepojenia. Natrafíme ako na pozitívne, tak aj na negatívne odpovede. Autori argumentujúci v prospech zlyhania sa čo do právnych následkov tohto záveru delia na dva tábory. Prvý považuje za najsprávnejšie uplatniť zásadu tzv. slabšieho práva.⁵⁸ Druhý uprednostňuje aplikáciu *lex fori* ako náhradného práva.⁵⁹ Z germánskej oblasti Európy sú to napr. nemecké súdy, ktoré ojedinele uprednostňujú zlyhateľnosť a ako náhradné právo z praktických dôvodov používajú *lex fori*.⁶⁰ Pre nízky počet dohľadateľných rozhodnutí by však nebolo správne generalizovať, že judikatúra sa stavia za zlyhateľnosť nadviazania na najužšiu väzbu. V prvom rade totiž musí ísť o nesmierne špecifický skutkový stav, aby vzbudil dôvodné pochybnosti o tom, s ktorým štátom je vzťah najsilnejšie prepojený.⁶¹ Frekvencia posudzovania takých prípadov je ale v porovnaní s „bežnejšími“ pochopiteľne nízka a nemožno teda podľa nás hovoriť o ustálenej rozhodovacej praxi.

Príkláňame sa k názoru, že nadviazanie na najužšiu väzbu by nemalo zlyhať.⁶² Najužšia väzba by sa obzvlášť v mimoriadne komplikovaných skutkových stavoch⁶³ nemala chápať v absolútnom (t. j. odobrenie najužšej väzby až po tom, čo prepojenie presiahne akýsi pomyselný minimálny prah intenzity), ale v relatívnom zmysle. Pod relatívnym vnímaním najužšej väzby máme na mysli to, že rozhodným by malo byť právo, ku ktorému má vzťah užšiu väzbu, než k akémukoľvek inému právu.⁶⁴ Zlyhateľnosť najužšej väzby by nakoniec odporovala podstate subsidiárnych nadviazaní končiacich najužšou väzbou ako hraničným určovateľom. Ak by zákonodarca považoval najužšiu väzbu za potenciálne nesplniteľný hraničný určovateľ a nezaradil by zaň ďalšie subsidiárne nadviazanie, vedome by otvoril dvere zákonnej medzere.⁶⁵ To však od predvídavej normotvorby nemožno očakávať.

⁵⁸ Podľa nej má dôjsť len k takým právnym následkom, ktoré predvídajú *lex patriae* oboch subjektov súčasne. OLG Düsseldorf (3. ZS), Beschluss vom 9. 8. 1967 – 3 W 110/67. In *Entscheidungen der Oberlandesgerichte in Zivilsachen*. 1967, s. 379 a nasl.

⁵⁹ LOOSCHELDERS, D. EGBGB, Art. 14, mč. 106. In STAUDINGER, J. (hrsg). *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*.

⁶⁰ Napr. KG, Beschluss vom 6. 11. 2001 – 1 VA 11/00. In *Familie Partnerschaftsrecht*. 2002, s. 304 a nasl.; OLG Schleswig, Beschluss vom 28. 03. 2006 – 12 WF 37/06. In *Beck-Rechtsprechung*. 2006, 16994.

⁶¹ Napr. skrátené skutkové okolnosti z prvého rozhodnutia v predošlej poznámke pod čiarou: rozvodová vec; muž Nemeč, žena Maročanka; manželstvo uzavreté v Maroku; muž žije v meste Quito (Ekvádor), žena v Maroku; obaja spolu žili mesiac v Berlíne a v Bogote; k rozvodu došlo v Maroku.

⁶² Takto aj MANKOWSKI, P. EGBGB, Art. 14, mč. 70a. In STAUDINGER, J. (hrsg). *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*. Opačný prístup by znamenal, že intenzita prepojenia s istým právom musí presiahnuť akýsi minimálny prah. To však nemá oporu ani v literatúre, ani v nám známej rozhodovacej činnosti.

V jednom rozvodovom konaní ale súd pri hľadaní najužšej väzby predsa kapituloval a ako náhradné právo aplikoval *lex fori*. Pozri prvé rozhodnutie v poznámke pod čiarou č. 60. Jedná sa o veľmi výnimočný prípad a po obdobnom postupe sme sa v judikatúre nedopátrali.

⁶³ Pozri poznámku pod čiarou č. 61.

⁶⁴ Takto OLG Düsseldorf, Beschluss vom 28. 8. 2002 - 3 Va 3/02. In *Familie Partnerschaftsrecht*. 2003, s. 468 a nasl.

⁶⁵ Na tomto mieste treba spomenúť pozoruhodnú úpravu MPS v Paname. Tamojší zákon o MPS vo viacerých reťaziach subsidiárnych nadviazaní v rámci zmluvného štatútu nadväzuje po najužšej väzbe úplne posledným hraničným určovateľom na *lex fori*. Pozri čl. 69, 91 až 95 panamského ZMPS. Pri takej úprave niet pochýb o tom, že normotvorca považuje najužšiu väzbu za zlyhateľný hraničný určovateľ.

2.1.2. Záchytná klauzula

Popri klasickom reťazci subsidiárnych kolíznych noriem natrafíme najmä v novších zahraničných kodifikáciách na istý druh generálnej záchytnej klauzuly s nadviazaním na najužšiu väzbu. Spravidla znie tak, že ak nemožno určiť rozhodné právo podľa žiadnej kolíznej normy daného predpisu, spravuje sa vzťah právom štátu, s ktorým je najužšie prepojený.⁶⁶ Takáto legislatívna technika predchádza vzniku vákua v systéme kolíznych noriem a zaručuje, aby sa pre posudzované otázky vždy mohlo určiť *lex causae*. Zároveň z nej možno vyčítať pozitívny postoj predpisu k najužšej väzbe ako princípu kolízneho práva.

2.1.3. Primárne nadviazanie

V literatúre sa stretieme s názorom, ktorý najužšiu väzbu považuje aj za primárny hraničný určovateľ. Spomína sa určovanie rozhodného práva v zmluvných veciach pre prípad absencie jeho voľby.⁶⁷ Tieto úvahy sa vzťahujú k niekdajšej nemeckej úprave⁶⁸ a Rímskemu dohovoru,⁶⁹ ktoré ako prvý hraničný určovateľ objektívneho určovania *lex contractus* stanovovali najužšiu väzbu. Nestotožňujeme sa s tým, že v takom prípade ide o hlavné nadviazanie. Oba pramene uprednostňovali autonómiu vôle v zmluvnom kolíznom práve a až *pre prípad absencie voľby práva* nadväzovali na najužšiu väzbu. Opísané legislatívne riešenie preto považujeme za snád' nie až tak evidentné, no predsa subsidiárne nadviazanie na rozhodné právo.⁷⁰ Zároveň musíme konštatovať, že nepoznáme žiadnu kolíznu normu, národnú či nadnárodnú, ktorá by ako primárny hraničný určovateľ stanovovala najužšiu väzbu.

3. Úniková klauzula

Princíp najužšej väzby sa konkretizuje hlavne výberom vhodných hraničných určovateľov. Rozmanitosť diania v objektívnej realite však normotvorcovi neumožňuje reagovať na všetky mysliteľné skutkové stavy. V dôsledku toho sa stáva, že typizované nadviazanie nepovedie k aplikácii právneho poriadku, s ktorým je vzťah skutočne najsilnejšie prepojený, aj keď kolízne právo tento úmysel malo a hraničný určovateľ nezlyhal.

⁶⁶ Ustanovenie § 11 maďarského ZMPS; čl. 2 ods. 2 bulharského ZMPS; čl. 2 čínskeho ZMPS; § 24 ods. 2 českého ZMPS. Zo starších kódexov má v tomto smere čestné miesto rakúsky ZMPS, ktorého § 1 ods. 1 plní okrem iného aj funkciu záchytnej klauzuly. Podrobne k tomuto ustanoveniu Oberster Gerichtshof, Beschluss vom 7. 9. 1994, 3 Ob 549/94.

⁶⁷ GEISLER, S. Die engste Verbindung im internationalen Privatrecht, s. 82; SONNENBERGER, H. J. EGBGB, Einleitung, mč. 735. In SÄCKER, F. J. – RIXECKER, R. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 10.

⁶⁸ Bývalý čl. 26 EGBGB.

⁶⁹ Tamže, čl. 4.

⁷⁰ Inou otázkou už je vhodnosť stanovenia najužšej väzby ako úplne prvého subsidiárneho nadviazania. K tomu kriticky napr. JUENGER, F. K. *Parteiautonomie und objektive Anknüpfung im EG-Übereinkommen zum Internationalen Vertragsrecht: Eine Kritik aus amerikanischer Sicht*. RabelsZ. Band 46, Heft 1, 1982, s. 72 a nasl.

Prírodné sa preto musel vyvinúť mechanizmus, ktorý by predsa umožnil tento zámer naplniť. Týmto mechanizmom sa stala tzv. úniková klauzula. V slovenskom jazyku ide o najrozšírenejšie označenie, ktoré sa zjavne inšpirovalo anglickým *escape clause*. Termín „úniková klauzula“ používajú aj slovenské verzie nariadení Únie⁷¹. Ojedinele sa používa aj „úniková doložka“,⁷² čo je však príznačné hlavne v českom jazyku.⁷³ V nemčine sa zaužívalo pomenovanie „vyhýbacia klauzula“ (*Ausweichklausel*),⁷⁴ alebo „nápravná“, resp. „korekčná klauzula“ (*Berichtigungsklausel*).⁷⁵

3.1.1. Základná charakteristika

Účelom únikovej klauzuly je, aby sa namiesto práva určeného kolíznou normou výnimočne použil ten právny poriadok, s ktorým je právny vzťah podľa všetkých okolností veci podstatne užšie spojený.⁷⁶ Myšlienkou únikovej klauzuly je ponúknuť nástroj na kolíznoprávne spravodlivé nadviazanie atypických a normatívne neregulovateľných skutkových konštelácií.⁷⁷ Možno ju chápať aj ako korektív nadviazania v prospech princípu najužšej väzby.

Únikovú klauzulu treba dôrazne odlišiť od záchytnej klauzuly. Rozdiely sú hlavne v podmienkach aplikácie a funkcie. Podmienkou aplikácie únikovej klauzuly je existencia podstatne užšej väzby k inému právnemu poriadku. Podmienkou na použitie záchytnej klauzuly je zasa absencia výslovnej kolíznej normy pre posudzovaný prípad. Funkciou únikovej klauzuly je korektív v prospech princípu najužšej väzby. Pri záchytnej klauzule je to zasa predchádzanie zákonným medzerám.

Civilistická teória radí únikovú klauzulu do širšej kategórie tzv. generálnych klauzúl.⁷⁸ Poznatky o generálnych klauzulách preto aspoň v základoch využijeme na charakteristi-

⁷¹ Bod 20 preambuly Rím I; bod 14 preambuly Rím II.

⁷² ŠTEFANKOVÁ, N. § 10. In LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M. *Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom*.

⁷³ Pozri české znenia bodu 20 preambuly Rím I a bodu 14 preambuly Rím II.

⁷⁴ Pozri nemecké znenia ustanovení v predošlej poznámke pod čiarou.

⁷⁵ NEUHAUS, P. H. *Die Grundbegriffe des internationalen Privatrechts*. S. 376 a nasl.; SONNENBERGER, H. J. EGBGB, Einleitung, mč. 685. In SÄCKER, F. J. – RIXECKER, R. (hrsg.) *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 10.

⁷⁶ Únikovou klauzulou by sa nemali odstraňovať iné nežiaduce stavy, ktoré vznikajú až v etape aplikácie rozhodného práva, ako napr. navzájom si protirečiace hmotné normy, či nezlučiteľnosť aplikačného výsledku *s ordre public*. Po usporiadaní s týmito situáciami treba siahnuť po adaptácii pre prvý spomenutý problém a po výhrade verejného poriadku pre druhý. LOOSCHELDERS, D. EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht, mč. 153. In STAUDINGER, J. (hrsg.) *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*.

⁷⁷ HIRSE, T. *Die Ausweichklausel im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, s. 295.

⁷⁸ Problematika generálnych klauzúl sa v spisbe teší obrovskej pozornosti. Z množstva autorov, ktorí sa im venujú a snažia sa ich definovať, spomeňme jedného z najvýznamnejších – *Ralph Webera*. Za generálnu klauzulu považuje len takú normu, ktorej hypotéza má natoľko vysoký stupeň abstrakcie a obsahovej neurčitosti, že sa nemožno dopátrať ani po jej jednoznačnom pojmovom jadre. Ako príklad uvádza normy stavajúce na dobrých mravoch, spravodlivosti, dobromyseľnosti atď. WEBER, R. *Einige Gedanken zur Konkretisierung von Generalklauseln durch Fallgruppen*. In Archiv für die civilistische Praxis. Band 192, Heft 6, 1992, s. 524. Za najznámejšiu generálnu klauzulu slovenského civilného práva zrejme možno označiť úpravu o absolútnej neplatnosti právneho úkonu kvôli rozporu s dobrými mravmi v § 39 zákona č. 40/1964 Zb.

ku únikovej klauzuly. Tento kolíznoprávny inštitút sa vyznačuje vedomou pojmovou otvorenosťou, abstraktnosťou a neurčitosťou. Konkrétne máme na mysli pojmy „výnimočne“, „podľa všetkých okolností“, „podstatne užšie prepojený“. Zákonomarca ich využíva, aby normatívny text nebránil sudcovi odkloniť sa od „tvrdosti“ nadviazania v jednotlivom prípade v prospech vyššej kolíznoprávnej hodnoty – princípu najužšej väzby. Praktická využiteľnosť únikovej klauzuly každopádne vyžaduje, aby sa menované vágne termíny „hodnotovo vyplnili“.⁷⁹

3.1.2. Členenie

Úniková klauzula sa podľa vecnej pôsobnosti objavuje vo (a) všeobecnej a v (b) špeciálnej podobe.⁸⁰

Ad a): Všeobecná úniková klauzula je dostupná pri posudzovaní všetkých kategórií súkromnoprávných vzťahov. Z druhej generácie vnútroštátnych kodifikácií sa historické prvenstvo takejto právnej úpravy pripisuje Švajčiarsku.⁸¹ Inak je výskyt všeobecnej únikovej klauzuly v dodnes platných vnútroštátnych zákonoch z predošlého milénia skôr sporadický.⁸² V zákonoch prijatých po roku 2000, no hlavne po roku 2010 však vidíme stúpajúcu frekvenciu jej legislatívneho zakotvenia.⁸³

Čo sa týka kolízneho práva Únie, už z jeho povahy vyplýva, že všeobecnú únikovú klauzulu nemôže zakotvovať. Dôvodom je tzv. sektorálny prístup normotvorby v tejto oblasti. To znamená, že pre každú kategóriu súkromnoprávneho vzťahu sa vydáva samostatný právny akt (Rím I – zmluvné záväzky, Rím II – mimozmluvné záväzky, Rím III – rozvod a rozluka, Rím IVa a Rím IVb – majetkové režimy medzinárodných párov, atď). Vznik všeobecnej únikovej klauzuly v úniomom práve táto skutočnosť nateraz vylučuje.

Ad b): Špeciálne únikové klauzuly sa funkčne nelíšia od všeobecných, no aplikujú sa len v rámci tých kategórií súkromnoprávných vzťahov, pri ktorých sú výslovne uprave-

Občiansky zákonník. Viac ku generálnym klauzulám okrem *Webera* napr. SCHMIDT, M. *Konkretisierung von Generalklauseln im europäischen Privatrecht*. Berlin : De Gruyter Recht, 2009; OHLY, A. *Generalklauseln und Richterrecht*. In *Archiv für die civilistische Praxis*. Band 201, Heft 1, 2001, s. 1 – 47; KAMANABROU, S. *Die Interpretation zivilrechtlicher Generalklauseln*. In *Archiv für die civilistische Praxis*. Band 202, Heft 4/5, 2002, s. 664.

⁷⁹ Volný preklad rozšíreného nemeckého označenia wertausfüllungsbedürftige Begriffe. KAMANABROU, S. *Die Interpretation zivilrechtlicher Generalklauseln*. S. 664.

⁸⁰ KREUZER, K. *Zur Funktion von kollisionsrechtlichen Berichtigungsnormen*. In *Zeitschrift für Europarecht, Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung*. 1992, s. 168.

⁸¹ LOOSCHELDERS, D. *EGBGB, Einleitung zum Internationalen Privatrecht*, mč. 144. In STAUDINGER, J. (hrsg). *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*. Jej znenie pozri čl. 15 švajčiarskeho ZMPS.

⁸² Napr. čl. 2 slovínskeho ZMPS. Žiadnu všeobecnú únikovú klauzulu nemajú napr. slovenský, rumunský, rakúsky či lichtenštajnský ZMPS. To isté platilo o ZMPS bývalej Nemeckej demokratickej republiky.

⁸³ Ustanovenie § 24 ods. 1 českého ZMPS; § 10 maďarského ZMPS; čl. 11 chorvátskeho ZMPS; čl. 8 ods. 1 holandského UZOZ. Jediným nám známym kódexom z druhej dekády 21. storočia bez akejkoľvek únikovej klauzuly je panamský ZMPS.

né. Krajiny s takouto koncepciou sú napr. Nemecko,⁸⁴ Rakúsko,⁸⁵ Bulharsko,⁸⁶ Poľsko,⁸⁷ Lichtenštajnsko⁸⁸ či Turecko.⁸⁹

V kolíznom práve Únie nie je výskyt špeciálnych únikových klauzúl príliš výnimočný. Nájdeme ich v niekoľkých nariadeniach a v zopár z nich dokonca niekoľkokrát.⁹⁰

3.1.3. Výhody a nevýhody

Úvahy o zakotvení či nezakotvení únikovej klauzuly v normatívnej úprave poznačuje pnutie medzi dvoma hodnotami – právnou istotou a predvídateľnosťou na jednej strane a snahou o spravodlivé riešenie čo najväčšieho množstva prípadov na druhej strane.⁹¹ Vynechanie únikovej klauzuly neumožňuje odklon od pravidelného nadviazania a subjekty právneho vzťahu majú istotu, že sa v ich veci určí rozhodné právo vždy podľa pevne stanovených hraničných určovateľov. Takýto prístup ale zatarasí cestu akejkoľvek kolízno-právnej korekcii vtedy, keď pravidelné nadviazanie povedie k aplikácii právneho poriadku, s ktorým vzťah vykazuje len slabé alebo dokonca náhodné prepojenie. Systém kolíznych noriem bez únikovej klauzuly teda značí, že u zákonodarcu prevážil záujem na právnej istote nad úsilím o nastolenie kolízno-právnej spravodlivosti v konkrétnom prípade.

Zakomponovanie všeobecnej únikovej klauzuly do kolízneho práva naopak ponúka priestor na nápravu nadviazania zjavne odporujúceho princípu najužšej väzby, no zneisťuje subjekty vzťahu v ich očakávaniach o tom, aké právo sa na ich vec použije. Otvorené znenie únikovej klauzuly totiž dáva súdu široký priestor pre vlastnú úvahu, čo nevyplučuje rozličné rozhodnutia v skutkovo podobných veciach.

Oproti úprave všeobecnej únikovej klauzuly je opatrnejším riešením prijatie jednej alebo viacerých špeciálnych klauzúl. Naznačuje to, že normotvorca v zásade nie je proti odklonu od pravidelného nadviazania, no pri niektorých kategóriách právnych vzťahov chce bezvýnimočne zachovať právnú istotu a únikovú klauzulu pri nich vylúčiť.

3.1.4. Konkretizácia

Možno konštatovať, že počet únikových klauzúl v modernej kolízno-právnej legislatíve je pomerne vysoký. U normotvorcov tak zjavne prevažujú plusy únikovej klauzuly nad mínusmi. Právna veda ale neprestala hľadať spôsoby, ako tieto mínusy čo najviac

⁸⁴ Článok 41 ods. 1 EGBGB pre mimozmluvné záväzky a čl. 46 EGBGB pre vecný štatút.

⁸⁵ Ustanovenie § 48 ods. 2 rakúskeho ZMPS pre mimozmluvné záväzky a § 18 ods. 2 druhá veta rovnakého predpisu pre osobné účinky manželstva.

⁸⁶ Článok 111 ods. 4 bulharského ZMPS pre bezdôvodné obohatenie a čl. 112 ods. 4 tohto predpisu pre konanie bez príkazu.

⁸⁷ Článok 43 druhá veta poľského ZMPS vo vzťahu ku *res in transitu*.

⁸⁸ Článok 52 ods. 1 lichtenštajnského ZMPS pre mimozmluvné záväzky.

⁸⁹ Objavuje sa na mnohých miestach tureckého ZMPS: čl. 24 pre zmluvný štatút, čl. 27 ods. 4 pre pracovný štatút, čl. 28 ods. 2 druhá veta pre práva z duševného vlastníctva, čl. 29 ods. 3 pre zmluvy o preprave tovaru, čl. 34 ods. 3 pre všeobecné protiprávne konanie.

⁹⁰ Nariadenia Rím I: čl. 4 ods. 3, čl. 5 ods. 3, čl. 7 ods. 2 podods. 2, čl. 8 ods. 4; nariadenie Rím II: čl. 4 ods. 3, čl. 5 ods. 2, čl. 10 ods. 4, čl. 11 ods. 4, čl. 12 ods. 2 písm. c); nariadenie Rím V: čl. 21 ods. 2; Haagsky protokol o výživnom: čl. 5; nariadenia Rím III, Rím IVa, Rím IVb neobsahujú únikovú klauzulu.

⁹¹ HIRSE, T. *Die Ausweichklausel im Internationalen Privatrecht*. S. 3.

minimalizovať. Kľúčová otázka znie: ako položiť mantinely zásadne neohraničenému vyhodnocovaciemu procesu sudcu a zároveň zachovať dostatočnú flexibilitu únikovej klauzuly, aby tak naďalej uspokojivo spĺňala svoj pôvodný účel? Literatúra sa zhoduje na tom, že ak treba klásť medze únikovej klauzule, majú sa týkať pojmu „všetkých okolností prípadu“, z ktorých sa odvodzuje zjavne užšie prepojenie s iným právnym poriadkom. V tomto kontexte sa hovorí o konkretizácii, resp. precizovaní únikovej klauzuly.⁹² Názory na metódu tejto konkretizácie však jednotné nie sú.

Podľa jednej teórie je pre odklon od pravidelného nadviazania rozhodujúce množenie prepojení na právo istého štátu.⁹³ Zjavne užšia väzba je teda daná vtedy, ak množstvo a význam týchto prepojení vo svojej celistvosti prevážia nad pravidelným nadviazaním a má sa preto aplikovať právo, ku ktorému prepojenia smerujú. Opísaná teória sa nazýva „*grouping of contacts*“, resp. „*grouping and weighing of contacts*“.⁹⁴

Ďalšia metóda konkretizácie únikovej klauzuly spočíva v demonštratívnom výpočte pomocných indícií na zistenie užšej väzby, ktoré sa síce členia na primárne a sekundárne, no bez rebríčka právnej sily.⁹⁵ Iný autor namiesto pozitívneho výpočtu daných indícií uprednostňuje negatívny výpočet, t. j. nie to, čo sa má zohľadniť, ale to, čo sa vôbec nemá zohľadniť.⁹⁶

Mnohých sympatizantov, ale i oponentov si našla tzv. metóda skupinovania prípadov.⁹⁷ V jej rámci sa rozlišuje deduktívne a induktívne budovanie prípadových skupín. Podľa deduktívneho skupinovania sa majú určiť jednoznačné a nepochybné hypotetické prípady a tie majú slúžiť ako vzor pre posudzovanie skutočných právnych vecí.⁹⁸ Induktívne budovanie prípadov sa na druhej strane spolieha na empiriu. Existujúce súdne rozhodnutia, v ktorých došlo k aktivácii únikovej klauzuly navrhuje „katalogizovať“ na skupiny podľa povahy judikovanej veci. Takto zostavené skupiny majú slúžiť ako prehľadný, systematický porovnávaci materiál pre súdnu prax.⁹⁹ No ani tieto metódy sa nezaobišli bez kritiky. Deduktívnemu skupinovaniu sa vytyka to, že nikto neautorizoval žiadneho právneho vedca

⁹² Tamže, s. 263 – 264; WEBER, R. *Einige Gedanken zur Konkretisierung von Generalklauseln durch Fallgruppen*. S. 565.

⁹³ V. BAR, C. – MANKOWSKI, P. *Internationales Privatrecht*. München : C.H. Beck, 2003, § 7 mč. 108 a nasl.

⁹⁴ Kriticky k hromadeniu a vyvažovaniu prepojení HIRSE, T. *Die Ausweichklausel im Internationalen Privatrecht*. S. 264 a nasl.

⁹⁵ SCHREIBER, S. *Ausweichklauseln im deutschen, österreichischen und schweizerischen Internationalen Privatrecht*. Hamburg : Verlag Dr. Kovač, 2001, s. 252 a nasl. Podľa: HIRSE, T. *Die Ausweichklausel im Internationalen Privatrecht*. S. 267.

⁹⁶ MERSCHFORMANN, U. *Die objektive Bestimmung des Vertragsstatuts beim internationalen Warenkauf nach Art. 28 EGBGB unter Berücksichtigung der Haager IPR-Abkommen von 1955 und 1986*. Baden-Baden : Nomos-Verlag, 1991. Podľa: HIRSE, T. *Die Ausweichklausel im Internationalen Privatrecht*. s. 267. Na uvedených metódach sa kritizuje, že sa príliš zameriavajú na priestorové väzby bez toho, aby vzali ohľad aj na subjektívne záujmy subjektov vzťahu. HIRSE, T. *Die Ausweichklausel im Internationalen Privatrecht*. S. 269 – 271.

⁹⁷ Z nem. *Fallgruppenmethode*. WEBER, R. *Einige Gedanken zur Konkretisierung von Generalklauseln durch Fallgruppen*. S. 525.

⁹⁸ WOLF, CH. S. *Der Begriff der wesentlich engeren Verbindung im internationalen Sachenrecht*. Frankfurt am Main : Wien, 2002, s. 160.

⁹⁹ WEBER, R. *Einige Gedanken zur Konkretisierung von Generalklauseln durch Fallgruppen*. S. 527 – 528.

na to, aby jeho názory boli záväzné pre rozhodovaciu činnosť súdov. Navyše, pri induktívnom skupinovaní sa do popredia dostáva problém sudcovského aktivizmu, pozitivizmu judikatúry a sudcovského práva.¹⁰⁰

Vylúčením všetkých spomenutých metód sa novšia literatúra prikláňa k záveru, že uplatnenie únikovej klauzuly nemajú ovplyvňovať žiadne vopred stanovené návody. Korektúra pravidelného nadviazania sa teda má zväžiť v každom jednotlivom prípade izolovane. Z tohto dôvodu sa nemožno vyhnúť tomu, že aktivácia únikovej klauzuly bude závisieť od hodnotového úsudku konkrétneho sudcu.¹⁰¹

Záver

Princíp najužšej väzby je vedúcim doktrinálnym východiskom súčasného kolízneho práva. Pozná ho aj slovenské právo, no nazýva ho „rozumné a spravodlivé usporiadanie vzťahu“. Znamená, že súkromnoprávne vzťahy s cudzím prvkom sa majú spravovať právnym poriadkom, s ktorým sú najsilnejšie prepojené, ak to skutkové a právne okolnosti umožňujú. Ak výsledok určovania rozhodného práva zodpovedá tomuto princípu, ide o kolíznoprávne spravodlivé posúdenie. V základe sa o to usilujú vhodne zvolené hraničné určovatele v kolíznych normách. Princíp najužšej väzby však nie je jediná významná hodnota kolízneho práva. Vo väčšej či menšej miere ustupuje do úzadia v prospech materiálnej spravodlivosti a autonómie vôle subjektov právneho vzťahu.

Ani pri najlepšom výbere hraničných určovateľov sa pre rozmanitosť skutkových okolností jednotlivých prípadov nepodarí vždy dospieť ku kolíznoprávne spravodlivému rozhodnému právu. Z tohto dôvodu sa vyvinuli techniky, ktorých cieľom je predsa len nadviazať na právo najužšej väzby, aj keď ide o skutkovo relatívne atypickú situáciu. Týmito technikami sú využitie najužšej väzby ako hraničného určovateľa v podobe reťaze subsidiárnych kolíznych noriem a tzv. záchytnej klauzuly. Najužšia väzba sa ako primárny hraničný určovateľ nevyskytuje. Okrem toho sa využíva aj tzv. úniková klauzula, a to vo všeobecnej alebo špeciálnej forme.

Literatúra

Monografie

- BAMBERGER, G. – ROTH, H. – HAU, W. – POSECK, R. (hrsg). *Beck'sche Online-Kommentare BGB*. 53. Edition, München : Verlag C. H. Beck, 2020
- CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, E. – JÚDOVA, E. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-8168-783-9.
- GEISLER, S. *Die engste Verbindung im internationalen Privatrecht*. Berlin : Duncker & Humblot, 2001. ISBN 9783428099955
- GSELL, B. – KRÜGER, W. – LORENZ, S. – REYMANN, CH. (hrsg). *beck-online. GROSSKOMMENTAR zum Zivilrecht*. Stand 1. 11. 2020, C. H. Beck.

¹⁰⁰ Tamže, s. 535 a nasl.; HIRSE, T. *Die Ausweichklausel im Internationalen Privatrecht*. S. 272 – 284, 292 – 293.

¹⁰¹ HIRSE, T. *Die Ausweichklausel im Internationalen Privatrecht*. S. 293; WEBER, R. *Einige Gedanken zur Konkretisierung von Generalklauseln durch Fallgruppen*. S. 560 a nasl.

- HAY, P. – BORCHERS, P. J. – SYMEONIDES, S. – SCOLES, E. F. *Conflict of laws*. St. Paul MN : West, 2010. ISBN 978-0314911605
- HEINOLD, A. *Die Prinzipientheorie bei Ronald Dworkin und Robert Alexy*. Berlin : Duncker & Humblot, 2011. ISBN 978-3-428-13515-8
- HIRSE, T. *Die Ausweichklausel im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006. ISBN 978-3-16-151361-9
- KUČERA, Z. – TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, komentář*. Praha : Panorama, 1989. ISBN 80-7038-020-9
- KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 6. vyd. Brno : Doplněk, 2004. ISBN 80-7239-166-6.
- LURGER, B. – MELCHER, M. *Handbuch internationales Privatrechts*. Wien : Verlag Österreich, 2017. ISBN: 978-3-7046-7710-5
- LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. et al. *Mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. C. H. Beck, 2016. ISBN 9788089603435
- LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním*. Praha : C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-415-5
- MACHALOVÁ, T. – VEČEŘA, M. – HARVÁNEK, J. a kol. *Aktuální otázky metodologie právního myšlení*. Praha : Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-060-4
- NEUHAUS, P. H. *Die Grundbegriffe des internationalen Privatrechts*. Tübingen : Mohr, 1976. ISBN 978-3-16-638332-3
- NIETNER, S. *Internationaler Entscheidungseinklang im europäischen Kollisionsrecht*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2016. ISBN 978-3-16-154342-5.
- PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. et al. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-368-5
- PAUKNEROVÁ, M. – TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století, sv. IV. Proměny soukromého práva*. Karolinum, 2009. ISBN 9788024616872
- POTACS, M. *Rechtstheorie*. Wien: Facultas, 2019. ISBN 9783825244354
- RAUSCHER, T. (hrsg). *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht*. Band V, 4. Auflage, Köln : Otto Schmidt Verlag, 2016. ISBN 978-3-504-47201-6
- ROZEHNALOVÁ, N. – DRLÍČKOVÁ, K. – KYSELOVSKÁ, T. – VALDHANS, J. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Praha : Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-699-1
- SÄCKER, F. J. – RIXECKER, R. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Band 10, Internationales Privatrecht, 5. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2010. ISBN 978-3-406-54850-5
- SCHAEFFNER, W. *Entwicklung des internationalen Privatrechts*. Verlag Johann David Sauerländer : Frankfurt am Main, 1841
- SCHMIDT, M. *Konkretisierung von Generalklauseln im europäischen Privatrecht*. Berlin : De Gruyter Recht, 2009. ISBN 978-3-89949-613-0
- STAUDINGER, J. (hrsg). *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Internationales Privatrecht. Einleitung zum IPR*. De Gruyter, 2018. ISBN 978-3-8059-1272-3
- ŠARČEVIĆ, P. – VOLKEN, P. – BONOMI, A. – ROMANO, G. P. (ed). *Yearbook of Private International Law, Volume XII – 2010*. Germany : sellier european law publishers GmbH, 2011. ISBN 9783866539488.
- V. BAR, C. L. *Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts*. Aalen : Scientia, 1966. ISBN 3-936840-57-1
- V. BAR, C., MANKOWSKI, P. *Internationales Privatrecht*. München : C.H. Beck, 2003. ISBN 978-3-406-50350-4
- V. GIERKE, O. *Deutsches Privatrecht*. Band 1: Allgemeiner Teil u. Personenrecht. Leipzig, 1895
- V. HEIN, J. (hrsg). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 11, Internationales Privatrecht I, Europäisches Kollisionsrecht, Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Art. 1-26). 7. Auflage, 2018. ISBN 9783406665509
- V. SAVIGNY, F. C. *System des heutigen Römischen Rechts*. Achter Band. Berlin 1849.
- WÄCHTER, C. G. *Über die Collision der Privatrechtsgesetze verschiedener Staaten*. In *Archiv für die civilistische Praxis*. Band 24, 1841, s. 230–311. ISSN 1868-7113

WOLF, CH. S. *Der Begriff der wesentlich engeren Verbindung im internationalen Sachenrecht*. Frankfurt am Main: Wien, 2002. ISBN 978-3-631-39538-7

Články

ČERMÁK, K. Zpětný a další odkaz v mezinárodním právu soukromém. *Právník*. 137, č. 10 – 11, 1998, s. 857. ISSN 0231-6625

JUENGER, F. K. Parteiautonomie und objektive Anknüpfung im EG-Übereinkommen zum Internationalen Vertragsrecht: Eine Kritik aus amerikanischer Sicht. In *Rabels Z.* Band 46, Heft 1, 1982, s. 72. ISSN 1868-7059

KAMANABROU, S. Die Interpretation zivilrechtlicher Generalklauseln. In *Archiv für die civilistische Praxis*. Band 202, Heft 4/5, 2002, s. 664. ISSN 1868-7113

KLEMENT, J. H. Vom Nutzen einer Theorie, die alles erklärt: Robert Alexys Prinzipientheorie aus der Sicht der Grundrechtsdogmatik. In *JuristenZeitung*. 63. Jahrg., Nr. 15/16, 2008, s. 756. ISSN 1868-7067

KREUZER, K. Zur Funktion von kollisionsrechtlichen Berichtigungsnormen. In *Zeitschrift für Europarecht, Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung*. 1992, s. 168. ISSN 0514-275X

OHLY, A. Generalklausel und Richterrecht. In *Archiv für die civilistische Praxis*. Band 201, Heft 1, 2001, s. 1. ISSN 1868-7113

WEBER, R. Einige Gedanken zur Konkretisierung von Generalklauseln durch Fallgruppen. In *Archiv für die civilistische Praxis*. Band 192, Heft 6, 1992, s. 524. ISSN 1868-7113

Súdne rozhodnutia

Bundesgerichtshof, Urteil vom 22. 11. 1955 – I ZR 218/53

KG, Beschluß vom 6. 11. 2001 – I VA 11/00. In *Familie Partnerschaft Recht*. 2002, s. 304. ISSN 0947-2045.

Oberster Gerichtshof, Beschluss vom 7.9.1994, 3 Ob 549/94

OLG Düsseldorf (3. ZS), Beschluß vom 9. 8. 1967 – 3 W 110/67. In *Entscheidungen der Oberlandesgerichte in Zivilsachen*. 1967, s. 379

OLG Düsseldorf, Beschluß vom 28. 8. 2002 – 3 Va 3/02. In *Familie Partnerschaft Recht*. 2003, s. 468

OLG Schleswig, Beschluss vom 28. 3. 2006 – 12 WF 37/06. In *Beck-Rechtsprechung*. 2006, 16994

Právne predpisy

Bulgarien, Gesetzbuch über das Internationale Privatrecht vom 4. Mai 2005. *RabelsZ.* Band 71, 2007, s. 457–493. ISSN 1868-7059

Bundesrepublik Deutschland, Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. September 1994 (BGBl. I S. 2494; 1997 I S. 1061)

Das türkische Gesetz Nr. 5718 über das internationale Privatund Zivilverfahrensrecht vom 27. 11. 2007. In *RabelsZ.* Band 74, 2010, s. 418–434. ISSN 1868-7059

Deutsche Demokratische Republik, Gesetz über die Anwendung des Rechts auf internationale zivil-, familien- und arbeitsrechtliche Beziehungen sowie auf internationale Wirtschaftsverträge, Rechtsanwendungsgesetz, 5. Dezember 1975

Gesetz der Republik Polen vom 4. 2. 2011: Das Internationale Privatrecht, Dziennik Urzędowy Nr. 80, Pos. 432. In *IPRax*. Heft 6, 2011, s. 609 – 616. ISSN 0720-6585

Gesetz der Volksrepublik China über die Rechtsanwendung auf Zivilbeziehungen mit Auslandsberührung. In *IPRax*. Heft 2, 2011, s. 199-202. ISSN 0720-6585

Gesetz über das Internationale Privatrecht der Republik Kroatien. *Narodne novine* 12. 10. 2017 Nr. 101. In *IPRax*. Heft 4, 2019, s. 353–362. ISSN 0720-6585

Gesetz vom 19. September 1996 über das internationale Privatrecht (IPRG), Liechtensteinisches Landesgesetzblatt, Jahrgang 1996 Nr. 194 ausgegeben am 28. November 1996

Holandský uvádzací zákon k 10. knihe občianskeho zákonníka. Niederlande, Gesetz vom 19. Mai 2011 zur Feststellung und Einführung von Buch 10 (Internationales Privatrecht) des Bürgerlichen Gesetzbuchs. In *RabelsZ.* Band 78, 2014, s. 615 – 665. ISSN 1868-7059

- Legge 31 maggio 1995, n. 218. Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato
- Ley 61 de 7 de octubre de 2015, que subroga la Ley de 2014, que adopta el Código de Derecho Internacional Privado de la República de Panamá, Gaceta Oficial Digital (G.O.Dig.) Nr. 27885-A vom 8. 10. 2015. Nemecký preklad: Panama, Gesetzbuch des internationalen Privatrechts vom 7. Oktober 2015. In *Rabels Z.* Band 82, 2018, s. 136 – 172. ISSN 1868-7059
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. EÚ L 177/6, 4. 7. 2008
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 z 11. júla 2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky (Rím II), Ú. v. EÚ L 199/40, 31. 7. 2007
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve, Ú. v. EÚ L 201/107, 27. 7. 2012
- Nariadenie Rady (EÚ) 2016/1103 z 24. júna 2016, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov, Ú. v. EÚ L 183/1, 8. 7. 2016
- Nariadenie Rady (EÚ) 2016/1104 z 24. júna 2016, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových dôsledkov registrovaných partnerstiev, Ú. v. EÚ L 183/30, 8. 7. 2016
- Nariadenie Rady (EÚ) č. 1259/2010 z 20. decembra 2010, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku, Ú. v. EÚ L 343/10, 29. 12. 2010
- Österreich, Bundesgesetz vom 15. Juni 1978 über das internationale Privatrecht (IPR-Gesetz), BGBl. Nr. 304/1978
- Schweiz, Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG) vom 18. Dezember 1987, AS 1988 1776.
- Ungarn, Gesetz Nr. XXVIII von 2017 über das Internationale Privatrecht. In *IPRax*, 2018, Heft 3, s. 306 – 323. ISSN 0720-6585
- Zákon č. 91/2012 Sb. o mezinárodním právu soukromém
- Zákon č. 97/1963 Zb. o mezinárodním práve súkromnom a procesnom.
- Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (ZMZPP), Uradni list Republike Slovenije vom 13. 7. 1999. Nr. 56. Pos. 2651, S. 7053. Nemecký preklad. In *RabelsZ.* Band 66, 2002, s. 748 – 766. ISSN 1868-7059

Internet

- GÁBRIŠ, T. Princípy a/alebo zásady?, [online], 2019, [cit. 22. 6. 2021]. Dostupné na: <<https://www.pravnenoviny.sk/principy-a-alebo-zasady>>